

Володимир ХОРУНЖИЙ,
викладач вищої категорії, викладач-методист;

Наталія РОМАНОВА,
викладач I категорії

(Олександрійський педагогічний коледж імені В.О.Сухомлинського
Кіровоградська обл.)

Уроки трудового навчання за новими підручниками (4 клас)

Тема. Конструювання іграшок з картону з рухомими деталями. Поняття про важелі.

Мета. Ознайомити учнів з моделями рухомих іграшок із картону, дати поняття про важільний механізм. Удосконалити навички роботи учнів із шаблонами, вміння користуватися інструментами. Розвивати у дітей конструктивне мислення і технічний кругозір. Розвивати творчі здібності, виховувати естетичний смак, акуратність, уміння доводити розпочату роботу до кінця.

Об'єкт праці. Іграшка з рухомими деталями "Буратіно".

Демонстраційний матеріал: зразки виробів з рухомими деталями, ілюстрації простих механізмів (клин, похила площина, важіль, коловорот, блок), зразок іграшки "Буратіно".

Матеріали та інструменти: кольоровий картон, тонкий мідний дріт, шпажка, нитки, олівець, ножиці, шило, підкладна дошка, фломастери, скотч.

Хід уроку

I. Організація учнів до уроку.

Учитель разом з черговими перевіряють наявність в учнів необхідних для роботи на уроці матеріалів та інструментів.

Усміхнімося докільцю:

Небу, сонцю, квітам, людам.

Хай воно привітним буде!

Хай воно добро приносить!

II. Мотивація навчально-трудої діяльності.

— Діти, ви спостерігали за тим, як дорослі зрушують з місця або піднімають чи переміщують важкі предмети. Для цього вони використовують прості механізми, які відомі людині з давніх часів. Ось про такі механізми ми і поговоримо сьогодні на уроці.

III. Вступна бесіда.

— Важкі предмети піднімати і переміщувати людині допомагають такі машини, як підйомні крани, лебідки тощо. Але в основу їх роботи покладено прості механізми, відомі людині ще з сивої давнини. При будівництві знаменитих єгипетських пірамід, де використовували великі кам'яні блоки, масою до 300 кг застосовували найпростіший підйомний механізм — палицю-важіль, а також клин, коловорот, похилу площину.

Важіль — це пристрій, що може обертатися навколо нерухомої точки й слугує для відважування і піднімання чого-небудь, або зміни напрямку руху деяких деталей виробу. Розгляньте ілюстрації, на яких зображені прості механізми, і визначте — який з них важіль? (*Відповіді учнів*). Подумайте і наведіть приклади важелів, з якими ви зустрічаєтеся у повсякденному житті. (*Відповіді учнів*). Прикладом важелів можуть бути педалі автомобіля чи мотоцикла, клавіші піаніно, ручка м'ясорубки, привід швейної машинки тощо.

Важель використовується і при виготовленні іграшок з картону з рухомими деталями. Подивіться ось на ці іграшки (*демонстрація*), в них за допомогою важеля зміюється напрям руху деталей (*демонстрація*). Сьогодні ми теж виготовимо таку рухому іграшку. Як вона називається дізнається, відгадавши загадку.

Наш пустунчик дерев'яний

Міг би з книжкою здружитися.

Але до театру він попав,

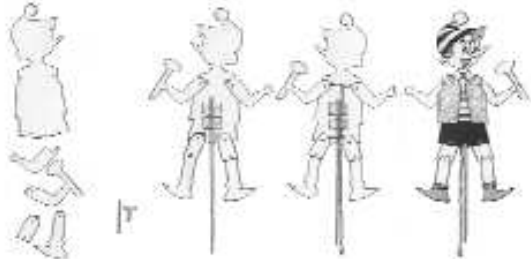
Лялькам вірним другом став.

(Буратіно).

Так, це Буратіно. Подивіться на цю іграшку (*демонстрація*).

III. Розгляд і аналіз виробу та планування трудових дій.

- З яких деталей складається іграшка? (Тулуб – 1 дет., руки – 2 дет., ноги – 4 дет.).
- Як з'єднані рухомі деталі? (За допомогою дрягтяних заклепок).
- Скільки заклепок необхідно для виготовлення іграшки? (6 заклепок).

Іграшка з картону з рухомими деталями "Буратіно"

Виготовляють іграшку з рухомими деталями в такій послідовності (див. рис.).

1. Підготуйте шаблони. Накладіть шаблони на аркуш кольорового картону і обведіть простим олівцем. Акуратно виріжте деталі і проколите шилом отвори у визначених місцях.
2. З тонкого мідного дроту виготуйте 6 заклепок.
3. З'єднайте тулуб з рухомими деталями, вставивши в отвори заклепки і розведіть їх кінці в сторони з виворітного боку. Розмістіть на іграшці шпажку, як показано на рисунку, і закріпіть її смужками скотчу.
4. З'єднайте нитками деталі рук і ніг іграшки, а потім зв'яжіть їх між собою, як показано на зразку.
5. Виконайте оздоблення іграшки, розмалювавши її фломастерами або виконайте аплікацію.
6. Випробуйте іграшку. Для цього візьміть іграшку за шпажку, підніміть її і смикніть за край нитки вниз. При цьому іграшка повинна підняти руки і ноги догори.

IV. Повторення правил безпечної праці.

- Діти, яких правил ви повинні дотримуватися при виготовленні іграшки? (Відповіді учнів).
- Працювати необхідно лише зі справним інструментом.
- Не слід залишати ножиці в розкритому вигляді, передавати їх товаришеві лише в закритому вигляді кільцями вперед.
- Проколювати отвори шилом в деталях лише на підкладних дошках.
- Під час відрізування дроту тримати його на відстані 30–35 см від очей, стежити, щоб відрізані кусочки дроту не потрапили в товариша, який працює поруч.

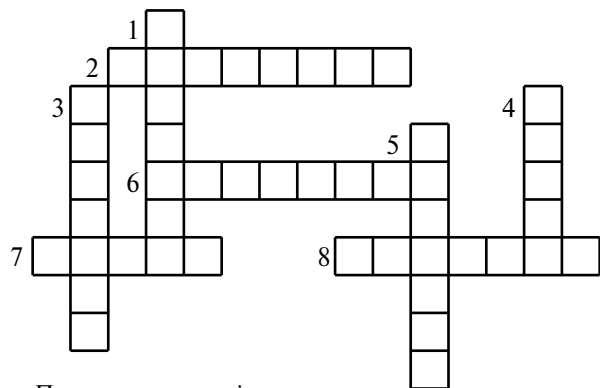
V. Самостійна робота учнів.

Під час виконання практичної роботи вчитель стежить за роботою всього класу і кожного учня зокрема. Звертає увагу на економне витрачання матеріалу, правильне виконання операції різання, послідовність збирання іграшки, дотримання правил

безпечної праці. В разі необхідності проводить додатковий інструктаж або допомагає скласти іграшку.

VI. Підсумок уроку та оцінювання учнівських робіт.

- Учитель проводить з учнями заключну бесіду.
- Що таке важіль?
- Для чого використовують важелі?
- Чого ви навчилися на уроці?
- Які матеріали та інструменти використали?
- Учитель виправляє і доповнює відповіді учнів. Відбирає кілька виготовлених іграшок і разом з учнями аналізує їх, звертаючи увагу на зовнішній вигляд, акуратність і точність виготовлення, випробовує іграшку. Решту робіт учитель оцінює самостійно.
- Діти, пригадайте, як називається казка, основним героєм якої є Буратіно? (Відповіді учнів).
- Так, казка називається "Золотий ключик". А як звуть інших персонажів цієї казки? Щоб відповісти, розв'яжемо кросворд.

По вертикалі:

1. Хаязяін лялькового театру.
3. Кіт.
4. Зажурений поет.
5. Черепаха.

По горизонталі:

2. Дівчинка з голубим волоссям.
6. Дерев'яний хлопчик.
7. Лисиця.
8. Пудель.

VII. Прибирання робочих місць.

Тема. Робота з сучасними штучними матеріалами.

Мета. Ознайомити учнів з сучасними штучними матеріалами, їх використанням у промисловості та побуті. Навчити виготовляти вироби з сучасних штучних матеріалів. Розвивати фантазію, творчість, естетичний смак. Виховувати наполегливість, культуру праці.

Об'єкт праці: годівничка для птахів.

Демонстраційний матеріал: зразки або ілюстрації природних і штучних матеріалів, ілюстрації з годівничками для птахів різних конструкцій, зразок годівнички.

Матеріали та інструменти: пластикові пляшки різних ємностей (наприклад 0,5 л та 2,0 л), ножиці, шило, дерев'яна жердочка, фломастер, шнур або дріт.

Хід уроку

I. Організація учнів до уроку.

Учитель з'ясовує наявність в учнів необхідних для роботи матеріалів та інструментів.

Дзвенить, дзвенить шкільний дзвінок,
Нас закликає на урок.
Ми поспішаєм до навчання
І знову йдемо у світ пізнання.

II. Мотивація навчальної діяльності.

— Діти, на уроках трудового навчання в 3 класі ви працювали з природними матеріалами: папером і картоном, деякими видами ниток і тканин, листям, шишками, жолудями та іншими. Але зараз існує багато нових штучних матеріалів, які успішно використовуються у різних сферах життя. Сьогодні на уроці ми і поговоримо про них.

III. Пояснення учителя.

— Все, що нас оточує, виготовлено з певних матеріалів. *Матеріал* — це речовини та їх суміш або первинні предмети праці, які використовуються для виготовлення виробів. До природних матеріалів ми можемо віднести деревину, камінь, глину, пісок, адже вони знаходяться в природі. Штучні матеріали мають такі властивості, яких немає у природних, натуральних матеріалів. Для їх отримання використовують природну сировину: деревину, нафту, природний газ, кам'яне вугілля. За допомогою хімічних процесів ця сировина набуває інших властивостей і перетворюється в нові, раніше невідомі матеріали. Основну групу нових штучних матеріалів складають пластичні маси (пластмаси). Ці матеріали при певних умовах (нагріванні, охолодженні, тиску) приймають і зберігають необхідну форму або набувають певних властивостей. Специфічні властивості пластмас дають змогу використовувати їх на підприємствах для виробництва різних виробів. До пластичних мас ми відносимо пластик, поліетилен, пінопласт, поролон, синтепон, целофан. Ці пластмаси легко піддаються обробці, тому з них можемо виготовляти різні вироби.

Сьогодні ми працюватимемо з пластиковими пляшками.

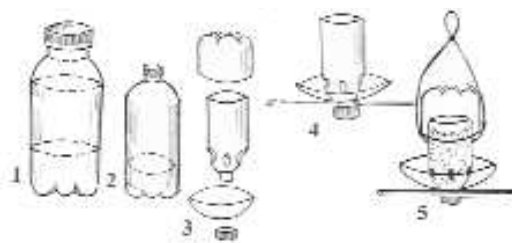
Влітку пташкам здобути їжу набагато легше, ніж узимку. Адже коли на землю випадає сніг, вони не можуть знайти ані крихітки, ані жучка, ані насіннячка. Тому у холодну пору року потрібно піклуватися про пташок. Сьогодні, використовуючи пусті пластикові пляшки, виготовимо для них годівнички. Готову годівничку кожен з вас потім повісить на дерево під своїм віконцем, щоб спостерігати за дивовижними істотами.

Я лаштую годівнички
Для горобчика й синички.
Для малого снігурця
Крихт насиплю і пшонця.
Прилітайте, друзі милі,
Не лякайтесь заметілі.

А. Камінчук

IV. Послідовність трудових дій.

Годівнички для птахів виготовляють в такій послідовності (див. рис.).

Годівничка

1. Підготуй дві пластмасові пляшки різної ємності (2 л та 0,5 л). Обріж їх по пунктирних лініях.

2. Одержай деталі годівнички — кришку, корпус і тарілочку. В корпусі проріж отвори, через які зерно висипатиметься в тарілочку, а в шийці пляшки шилом проколи отвори для жердиночки.

3. Збери годівничку. На шийку корпусу надінь тарілочку, знизу в отвори продінь жердиночку і закрути пробку.

4. В корпусі годівнички проколи два отвори, продінь шнурок або дріт підвішування, насип корму і зверху накрій кришкою. Готову годівничку повісь на дерево біля свого вікна.

V. Самостійна робота учнів.

Школярі виконують роботу за технологічною картою. Учителю стежити за виконанням учнями технологічних операцій — розмічанням, вирізуванням, збиранням; підказує, допомагає деяким проколоти шилом отвори для жердочки; стежить за дотриманням правил безпечної праці під час роботи з ножицями та шилом.

VI. Аналіз та оцінювання учнівських робіт.

Учитель організовує виставку годівничок і разом з учнями визначає кращі з них; водночас звертає увагу учнів на похибки у виготовленні годівничок з метою недопущення їх у майбутньому. Оцінює роботи та виставляє оцінки.

VII. Підсумок уроку.

— Діти, що ми сьогодні навчилися робити?

— Який матеріал використали для виготовлення годівнички?

— Що ще можна виготовити з пластикових пляшок?

Учитель підсумовує відповіді учнів, доповнює, виправляє.

— А зараз, діти, послухайте вірш про наших пернатих друзів.

Як тяжко пташині терпіти зиму
Маленька пташина в зимовім саду
На гілочці крильця вправляє.
Вона з нетерпінням чекає весну,
Якої так довго немає.
Сніжок білим пухом дерева накрив,
Травичка теж спати лягає.
Маленька пташина шукає їду,
Та снігом і її засипає.
Як тяжко пташині в зимовії дні
Ту їжу щоденно шукати.

Та пташка маленька у ріднім краю
 Ї не хоче його покидати.
 Як тяжко пташині терпіти зиму.
 Та все ж вона в рідному краї.
 Бо рідна земля і рідненьке гніздо
 Найкраще, що в світі буває.

В. Чопко

VIII. Прибирання робочих місць.

Тема. Самообслуговування. Створення моделі дитячого взуття з паперу.

Мета. Ознайомити учнів з основними матеріалами, які використовуються для виготовлення взуття, сформувати практичні навички моделювати взуття. Розвивати уяву, окомір, естетичні смаки. Виховувати культуру праці, економне витрачання матеріалів.

Об'єкт праці: модель дитячого черевичка.

Демонстраційний матеріал: зразки взуття, ілюстрації старовинного українського взуття, зразок моделі черевичка, технологічна картка.

Матеріали та інструменти: кольоровий папір (офісний), кольоровий картон, олівець, ножиці, клей ПВА, пензлик, шаблони.

Хід уроку

I. Організація учнів до уроку.

Учитель доручає черговим перевірити наявність в учнів необхідних для роботи на уроці матеріалів та інструментів.

Нумо, діти, підведіться!
 Всі приємно посміхніться.
 Пролунав уже дзвінок,
 Починається урок!

II. Актуалізація опорних знань учнів.

— Діти, відгадайте загадки і ви дізнаєтеся, про що йтиметься на уроці.

Влітку тепло, влітку гарно, Не сиджу я дома марно. Вже взуваю я на ніжки Дві веселі... (босоніжки). В них забив я перший гол, В них я граю у футбол, Бо вони не для домівки, Називаються... (кросівки).	Щоб не мерзли взимку ніжки, Надіваю я панчішки, А гуляти до ріки, Я взуваю... (чобітки). Гарна сукня у Марічки, Є блакитні, довгі стрічки, А до сукні у Марічки Два чудові... (черевички).
--	---

III. Мотивація навчально-трудової діяльності.

— Діти, які асоціації виникають у вас, коли ви чуєте слова *моделювання взуття*? (Відповіді учнів).

— Так, і сьогодні ми з вами говоритимемо про моду, стиль та моделювання взуття. А також самостійно виготовимо з паперу модель дитячого черевичка і оздобимо його.

IV. Вступна бесіда.

— Взуття виконує функцію захисту ноги людини від холоду і спеки, від твердого покриття і бруду різного походження.

Історія взуття налічує не одну тисячу років і вона дуже цікава. Адже кожен історичний епохи мали різне уявлення про красу і зручність. Змінюється епоха, змінюється і мода, а відповідно до моди змінюється і взуття.

Перше взуття винайшли єгиптяни. Воно мало вигляд сандалів і виготовлялось із папірусу. Перше взуття, призначене не тільки для захисту стопи від пошкоджень, а й для краси, з'явилося в Стародавній Греції. Це гарне взуття користувалося величезним попитом у гречанок. Спершу взуття являло собою лише підошву, до якої кріпилися два ремінці, якими вона закріплювалась на нозі. Найбільш значущою подією в історії взуття став винахід греками взуттєвої пари. До цих пір не було відмінності між правим і лівим черевичком, вони шилися за однаковим лекалом. Стародавній Єгипет був країною, де винайшли перший каблук.

Українці почали носити взуття ще до XI ст., про що свідчать фрески, ікони, мініатюри часів Київської Русі. Найпершим та найбільш примітивним взуттям були личаки та постолі. Личака — взуття, яке виготовлялося шляхом плетіння лика липи. Постолі — взуття, яке виготовлялося зі свинячої або коров'ячої шкіри. (*Демонстрація ілюстрацій*). Кріпились вони на нозі шляхом стягування.

Часом українці, маючи надзвичайно естетичний смак, прикрашали постолі додатковими елементами, створюючи на них цілі орнаменти.

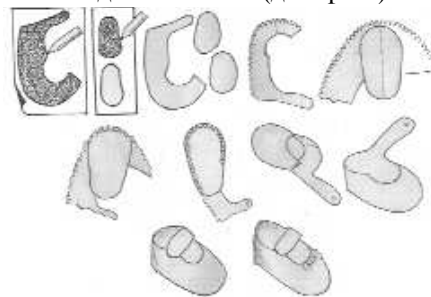
Люди завжди прагнули, щоб одяг та взуття були не тільки практичними, а й красивими. Змінюються епохи, змінюється і мода. Відповідно до моди змінюється одяг та взуття.

Мода — тимчасове панування в суспільстві нових смаків. Виявляється в побуті та особливо в одязі та взутті. Нову, сучасну моду одягу та взуття створюють модельєри. *Модельєр* — це спеціаліст зі створення одягу та взуття, що відповідають модним тенденціям, побажанням замовника, наявністю матеріалів та аксесуарів.

Мода має властивість повторюватися. Сучасні дівчата і жінки, носячи український стрій, часто взувають постолі та червоні чобітки зі шкіри, зроблені за зразками ще з XII ст. Все нове — це давно забуте старе.

V. Послідовність трудових дій.

Модель дитячих черевичків виготовляється в такій послідовності (див. рис.).

Модель дитячих черевичків

1. Розмісти шаблон верхньої частини черевичка на аркуші офісного кольорового паперу і обведи.
2. На аркуші кольорового картону розмісти шаблон підошви черевичка і обведи дві заготовки.

3. Виріж деталі черевичка.
4. На верхній деталі виріж клапани глибиною приблизно 7–9 мм.
5. Сумісти середини підошви і верхньої деталі, як показано на малюнку.
- 6–7. Почергово намазуючи клеєм клапани, приклей їх до підошви.
- Приклеювання продовж до кінця.
8. Після приклеювання підошви склей верхню деталь.
9. Прикріпи ремінець черевичка.
10. Знизу черевичка приклей ще одну підошву, щоб закрити клапани.
11. Підготуй елементи декору, розклади їх на моделі і визнач, чи підходять вони до моделі. Виконай оздоблення, використовуючи кольоровий напір, стрічку, бісер.

VII. Самостійна робота учнів.

Роботу учні виконують парами: один виготовляє правий черевичок, інший – лівий.

Під час виконання практичної роботи вчитель стежить за роботою учнів. Звертає їхню увагу на те,

що для виготовлення пари взуття викрійки необхідно перевернути на протилежний бік. За необхідності проводить поточний індивідуальний інструктаж або надає окремим учням допомогу. Стежить за дотриманням правил техніки безпеки та культури праці.

VIII. Підсумок уроку.

- Що ми виготовляли на уроці?
- Які види українського взуття ви запам'ятали?
- Що таке мода?
- Хто такий модельєр?

Учитель узагальнює відповіді учнів, виправляє, доповнює.

Учитель декламує вірш *І.Білінської "Хоче киця черевички"*.

Хоче киця черевички, Як у нашої сестрички: Щоб високі, кольорові – Не буденні, а святкові, Щоб і гудзики, й шнурівки – Для веселої мандрівки. – Не важкі щоб, а легенькі, –	Просить у своєї неньки. Киця-мати усміхнулась І дитятко пригорнула: – Черевички не потрібні – В тебе лапки дуже здібні, Щоб тихесенько ходити І швидких мишей ловити.
---	---

IX. Прибирання робочих місць.

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРА

Розробник теорії виховання особистості

Серед видатних вітчизняних учених у галузях педагогіки, психології, теорії і методики виховання вирізняється доктор психологічних наук, дійсний член НАПН України, Заслужений діяч науки і техніки України, директор Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, професор **Іван Дмитрович Бех**, якому цими днями виповнюється 75 років.

Іван Дмитрович Бех відомий учений у галузі методології розвитку особистості, теорії та технології виховання. За результатами проведених досліджень ним опубліковано 630 наукових праць. Його праці видавалися й перевидувалися в Україні, Росії, Польщі, Білорусі, Китаї та інших країнах. Науковий доробок Івана Дмитровича з проблем психолого-педагогічної організації виховного процесу, рушійних сил і закономірностей особистісного ставлення школярів є суттєвим внеском у розвиток сучасної психолого-педагогічної концепції виховання. Під його керівництвом сформована наукова школа, яка втілює в практику ідеї цілеспрямованого створення виховних ситуацій, що забезпечують моральний розвиток та довільну поведінку особистості. Ця ідея представлена у "Концепції виховання особистості", за якою працюють ряд загальноосвітніх навчальних закладів України.

І.Д.Бех координує дослідження, що ведуться на кафедрах педагогіки та психології у деяких вищих педагогічних навчальних закладах. Розроблені ним методи діагностики та контролю морального розвитку особистості сприяють удосконаленню роботи викладачів, учителів та практичних психологів. Він плідно працює в галузі філософії нової освіти. Ним створена Концепція особистісно зорієнтованого виховання, на основі якої

ведуться дослідження в Інституті проблем виховання НАПН України та загальноосвітніх школах України.

Останнім часом І.Д.Бех приділяє велику увагу роботі й обґрунтуванню української національної ідеї. Іван Дмитрович підготував і опублікував у 2014 році (у співавторстві з К.І.Чорною) програмно-виховний контекст "Національна ідея в становленні громадянсько-патріота України".

І.Д.Бех член багатьох редколегій наукових збірників, відповідальний редактор наукових збірників, член двох спеціалізованих учених рад та голова спеціалізованої ученої ради в Інституті проблем виховання НАПН України. Під його керівництвом захищено 81 кандидатську й докторську дисертації, що дає підстави говорити про його наукову школу, яка працює за "Програмою українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді" і сприяє втіленню ідеї цілеспрямованого створення виховних ситуацій, що забезпечують розвиток особистості українця в складних сучасних умовах.

Результати наукової діяльності І.Д.Бека отримали схвалення керівних органів освіти і науки багатьма нагородами.

Вітаємо Вас, Іване Дмитровичу, з ювілеєм. Бажаємо міцного здоров'я, невчепної наснаги, сімейного благополуччя, творчого довголіття, успішної самореалізації усіх творчих планів і задумів, плідної праці на ниві науки й освіти на благо України.

Колектив Інституту проблем виховання
НАПН України

Колектив редакції журналу "Початкова школа"